

התערבות מצדו של ר' יהודה ליב סגל. ובשנה הראשונה אחרי חתונתו, הנה בהסכמת רעיתו הרבנית סטערנא, מסר את הונו בסך חמשת אלפים שקלי זהב לקבוצת משפחות שרצו להסתדר בעבודת האדמה כדי לקנות שטחי אדמה ובעלי חיים וכלי עבודה, ולסדר ריחיים ובתי מטווה לצמר ולפשתן. ישובים גדולים הסתדרו אז סמוך לעיר ויטבסק לאורך הנהר דווינה בכספו של רבנו הזקן, ומזמן לזמן היה דורש ברבים לעזוב את הפרנסות של רוח בשווקים וברחובות ולהסתדר בעבודת האדמה. והיה מבקר את בעלי הישוב ומעוררם לקבוע עתים לתורה בחומש, מדרש ואגדה לטובת הפשוטים שלא הבינו במשנה ובגמרא.

[חב"ד ליובאוויטש" עמודים 13–14]

*

חותנו של רבנו הזקן, ר' יהודה ליב סגל, היה דור שמיני למהרי"ל סגל, שותפו של ר' טעביל נדיב מייסד קהילות ויטבסק, שהיה החוכר של תעשיית יין השרף במדינת פולין, והנחיל את עסקו זה לדורותיו אחריו עד רי"ל סגל האחרון. לרגל עסקיו אלה היו לו מהלכים והיכרות בספירות הממשלה בעיר הבירה ואצל פקידי ובעלי האחוזות אצילי פולין. כשהשתדך ר' יהודה ליב עם רבי ברוך ולקח את בנו העילוי מליאזנא לחתן לבתו, התפרסם מיד שמו של רבנו הזקן שנוסף על שהוא גאון בנגלה, בנסתר ובמחקר הוא גדול גם במדעים וביחוד בחכמת התכונה וההנדסה ואשר מנגינותיו שובות לב.

כעבור חדשיים לאחר חתונתו, אירעו שני מאורעות שעל ידם התפרסם שם רבנו הזקן בין יחידי סגולה בחכמי המדעים, דבר שהביא תועלת רבה ליסוד העסקנות הציבורית לה התכוון רבנו הזקן.

[רשימת "שמעון הכופר"]

מדעים, תכונה והנדסה

בעת ההיא טרם היו בתי ספר גבוהים בפולין, אלא בתי מדע פרטיים שנסיעי המדינה היו מחזיקים על חשבונם בפרטי, ונקראו אקדמיות.

בליטא היו אז שלש אקדמיות כאלו, באחוזת הנסיך ראדזיוויל סמוך לוילנה, באחוזת הנסיך שעקסינסקי סמוך לויטבסק ובאחוזת הנסיך דעקרעט על חוף הדניפר בין דוברובנה לליאדי. מצב המדעים בעת ההיא במדינת פולין היה נמוך, כי העם הפולני הגאה והמסלסל בשפמו, לא היה מסוגלה להתייגע בחכמות, והמורים באקדמיות היו צרפתים.

באחוזת הנסיך שעקסינסקי ליד ויטבסק היה ארמון מפואר ובחצר הארמון היה קבוע מורה שעות של שמש וזה כשנתיים שמשעה השניה עד החמישית אין מורה השעות מציין את זמני השעות, וכבר הזמין הנסיך חכמים שונים, פרופסורים מפורסמים ואין אחד מהם יודע לפתור את החידה. כשהגיע לאזני הנסיך תהילת חתנו של ר' יהודה ליב סגל, שלח את משנהו אל הרי"ל סגל בבקשה שיבוא עם חתנו אל אחוזתו לבדוק את מורה השעות שמא יעלה בידו לפתור את החידה מדוע אין הוא מורה את השעות מהשעה השניה עד החמישית.

רבנו הזקן מיאן לנסוע באמרו שעצת חז"ל היא אל תתודע לרשות⁸, היום יש להם שאלה זו ולמחר שאלה אחרת וזה יגרום לביטול תורה. אך, אחרי רוב הפצרות והבטחות שיותר מכך לא ידרשו ממנו לבטלו מלימודו - הסכים.

כשבא עם חותנו לאחוזת הנסיך, אף שהבין שפת המדינה ויכול היה לדבר בה כראוי, מיאן לדבר בשפה הפולנית, וידבר בשפת האידיש, וחותנו היה המתרגם. כשבדק את מורה השעות כמה פעמים באותן השעות שפעל בסדר ובשעות שלא פעל - אמר:

איתא בתלמוד⁹ שבאמצע היום השמש היא בראש כל אדם ואז מלבד עננים אין שום דבר המפסיק, ואילו מהצהרים ואילך כשהשמש מתחילה לנטות, אפשר שיזדמנו דברים המעכבים את קרני השמש, ולדעתו יש במרחק כשתים עשרה או חמש עשרה פרסאות מהאחוזה לצד דרום, הר גבוה ובראשו אילנות ובודאי במשך השנתיים האחרונות גדלו האילנות ומתוך גבהם הם מעכבים משעה שתיים עד חמש את קרני השמש להאיר על מורה

8) אבות א,י. אבות דרבי נתן יא,ג.

9) ראה פסחים צד,א.

השעות, ומכיוון שהשמש נוטה מהמקום ההוא שוב מגיעים קרני השמש לעבר מורה השעות.

הנסיך התפעל מאד ויאמר לשלוח שליח מיוחד לבקר את המקומות במרחק משתים עשרה עד חמש עשרה פרסאות לצד דרום האחוזה ולראות אם יש שם הר גבוה ואילנות בראשו.

הפרופסור מארסעי, המורה הראשי באקדמיה זו ומהנדס מפורסם, צחק ושם לאל את דברי רבנו הזקן, באמרו: עם פלאי הם היהודים והכל הם יודעים מספר התלמוד. זליג הרופא יודע לרפא על פי רפואות מהתלמוד, ברוך הגנן יודע כיצד להיטיב את האדמה על פי התלמוד וזנוויל הסרסור יודע לרמות את בעלי האחוזות על פי התלמוד, ואברך זה יודע איך קרני השמש מגיעים אל מורה השעות גם כן על פי התלמוד...

רבנו הזקן ענה במתינות: המופת הוא גרזן הגודע את המתיהרים במדע.

האם גם פתגם זה הוא מהתלמוד שלכם? - שאל הפרופסור.

לא - ענה רבנו הזקן - זה פתגמו של החכם גאלינוס היווני שנשא על המתיהרים במדע שלא הגיעו לרום גבהה.

עקיצות הפרופסור נגעו ללב ר' יהודה ליב סגל, וכשחזר הביתה סיפר על המאורע לאחדים ממכריו הנכרים וישאל לעצתם, והם אמרו שהם בעצמם יסעו לבקר את המקומות ההם, וכך היה שבמרחק שהורה רבנו הזקן מצאו הר גבוה ובראשו אילנות גבוהים מאד ויחליטו ביניהם לא לספר מאומה מכך גם לא לר' יהודה ליב סגל, ושכרו אנשים לכרות את האילנות הגבוהים מראש ההר.

עברו כמה ימים ומנהל האחוזה הודיע לאדונו שמורה השעות שבחצר הארמון החל שוב להראות את השעות כתיקונו גם משעה שתים עד חמש. ויתפלא האדון מאד על הדבר ויספר לפקידיו והקול נשמע ברבים שמורה השעות שבחצר הארמון חזר לתיקונו.

כשהגיעה השמועה למכריו של ר' יהודה ליב סגל שכרתו את האילנות מראש ההר, הביאו את אנשי הכפר הסמוך להר ההוא לפני הנסיך והם סיפרו שעל פי הוראתם כרתו את האילנות הגבוהים מראש ההר ההוא והם

בעצמם הביאו אתם תעודה כתובה באותם הימים ומאושרה על ידי בית פקידות הכפר שהאיכרים כרתו אז כך וכך אילנות מאותו הר - ואז התפרסם שמו של רבנו הזקן בין חכמי המדע.

הלעג שהפרופסור מארסעי לעג על התלמוד נחרת עמוק בטוהר לב רבנו הזקן, וחשב מחשבות כיצד לקדם את פני הרעה, תוצאות השפעתם של המורים הצרפתיים על פקידי הממשלה ועל האצילים ובעלי האחוזות במשטמה ליהודים ותורתם. ומצא כי כאשר יעזבו היהודים את פרנסות הרוח בסרסרות ומסחר השוק ויעסקו בעבודת האדמה - יתבסס על ידי כך גם מעמדם הכלכלי.

כשמוע הפרופסור דא-לאנגזשי ראש המורים באקדמיה של הנסיך את שמע גודל חכמתו של רבנו הזקן בחכמת התכונה וההנדסה, הנה אף שהוא בעצמו עסק בחכמת טבעי הצמחים אבל זה רבות בשנים ששמע - כשהיה עוד תלמיד בבית הספר הגבוה בסרבונא - מהפרופסור לחכמת החשבון וההנדסה שם, חידה הנדסאית, ומני אז בהיפגשו עם מהנדסים הוא מראה להם את החידה כפי שכתבה אז ואין פותר אותה. וכששמע שחתן הגביר סגל בויטבסק מופלג בחכמת התכונה וההנדסה, עשה את מסעו לויטבסק.

בואו של הפרופסור הבוטאניק הישיש דא-לאנגזשי עשה רושם בין חכמי האקדמיה של הנסיך שעקסינסקי ובאו לקבל את פניו בבית ראש העיר שהתאכסן אצלו. כשמוע הפרופסור מארסעי את מטרת בואו של הפרופסור דא-לאנגזשי לבקש פתרון החידה ההנדסאית - שזה כמה שנים ששאל גם אותו ולא ידע פתרונה - מחתן ר' יהודה ליב סגל, הוכיחו על שמזלזל הוא בכבודו, כבוד חכמים, להטריח לבוא לשמוע לקח מדעי מפי עברי תלמודי צעיר שכל ידיעותיו שאובות מהתלמוד.

דא-לאנגזשי בידעו שמארסעי עויין את היהודים - לא ענהו מאומה.

שר העיר שלח את אחד מפקידיו אל הגביר סגל להודיעו שהפרופסור דא-לאנגזשי הישיש בא במיוחד כדי להתראות עם חתנו המופלג בחכמת ההנדסה ושואל מתי יוכל חתנו לקבלו. רבנו הזקן ענה שאין הוא רוצה להטריח את הפרופסור הישיש, והוא יבוא אליו.

הפרופסור הציע את שאלתו בשפה הפולנית, ואילו הניירות עם המספרים